

Miljøverndepartementet,
Fiskeri- og kystdepartementet
Landbruks- og matdepartementet

Kopi: Nærings- og handelsdepartementet

Vår ref.: 2013/113

Deres ref.:

Dato: 27.6.2013

Forvaltning av foredlede genressurser i norske planter og husdyr til fellesskapets beste

Bioteknologi er en av fremtidens vekstnæringer og et satsingsområde for norsk forskning og næringsutvikling. Mye av satsingen er rettet mot humanmedisinsk bioteknologi, men store verdier finnes også i genmaterialet i norske planter og dyr. Norge må derfor sikre at de store verdiene som er skapt gjennom mange tiårs arbeid med planteforedling og husdyr- og fiskeavl ikke privatiseres og selges til utlandet uten at samfunnet godtgjøres eller sikres videre utbytte eller utnyttelse av genmaterialet.

Bioteknologinemnda har diskutert spørsmålet om forvaltning av genressurser i norske planter og husdyr på sine møter 23. april og 5. juni. Nemnda ber i dette brevet myndighetene om å utrede ulike strategier for å sikre at genressursene som er skapt gjennom det langvarige arbeidet med husdyr- og fiskeavl og planteforedling i Norge forvaltes til fellesskapets beste.

Foredlede genressurser i norske planter og husdyr

Norge har tradisjon for langsiktig arbeid med planteforedling, og innenfor husdyr- og fiskeavl er norske selskaper internasjonalt ledende. Planteforedlingselskapet Graminor er bygget på over 100 års arbeid med systematisk planteforedling i Norge. Samvirkeorganisasjonen Felleskjøpet Agri og staten eier til sammen over 70 % av aksjene i Graminor. Det er økende internasjonal interesse for storferasen Norsk Rødt Fe (NRF), med røtter tilbake til 1930-tallet, på grunn av rasens høye fruktbarhet og gode helse. NRF-avlen drives av samvirkeorganisasjonen Geno. Norsvin, samvirkeorganisasjonen for svineprodusenter, har også drevet avlsarbeid i mange tiår. Både Geno og Norsvin eksporterer sin dyregenetikk til mange land.

Når det gjelder genressursene fra norsk oppdrettsfisk og fjærfe er situasjonen en annen. Den norske oppdrettsfisk-genetikken eies nå i hovedsak av børsnoterte selskaper som

når som helst kan selges til utlandet. Eksempler på slike salg finnes allerede: I 2008 kjøpte det tyske fjærfe-genetikk-selskapet EW Group aksjemajoriteten i fiskegenetikk-selskapet AquaGen. Nylig økte EW Group sin eierandel i AquaGen til 92,9 %. Eierskapet til genressursene i AquaGen, ressurser bygget på blant annet pionerarbeidet til forskere ved Norges Landbrukshøgskole fra 1960-tallet, er dermed i all hovedsak solgt ut av landet. Norsk avlsarbeid på fjærfe ble i praksis nærmest nedlagt på 1990-tallet. På dette feltet er vi nå avhengige av å importere genetikk fra en liten håndfull internasjonale selskaper, ikke minst nevnte EW Group, som dominerer verdens fjærfe-genetikk. Den norske genbanken for verpehøns på Hvam videregående skole bevarer og viderefører fjærferaser med genetisk og kulturhistorisk betydning.

Forskere fra Fridtjof Nansens Institutt har beskrevet et eksempel på hvordan nasjonalt eierskap til genressurser i naturen kan bli uthulet. Det nederlandske selskapet Health and Food Performance International (HPFI) inngikk i 2005 et samarbeid med den etiopiske staten om dyrking og bearbeiding av det glutenfrie og næringsrike tradisjonelle etiopiske kornslaget *teff* i Europa. Etiopia skulle ifølge avtalen med HPFI bli godtgjort gjennom blant annet lisensinntekter og forskningssamarbeid. I 2007 innvilget det europeiske patentkontoret (EPO) HPFI patent på *teff*-korn med en bestemt modningsgrad, som i praksis omfattet alt bakbart *teff*-korn. Patentet inkluderte i tillegg maling av kornet til mel, bearbeiding av melet til deig, samt en rekke produkter som brød, pannekaker og kjeks laget av denne deigen. Unntaket var bruk av *teff* til tradisjonelle etiopiske mat- og drikkevarer. To år etter patentinnvilgelsen ble imidlertid HPFI slått konkurs. Selskapets verdier, inkludert patentet på *teff*, hadde blitt videreført til andre selskaper med samme eiere, som imidlertid ikke hadde HPFIs forpliktelser til å dele *teff*-inntektene med den etiopiske staten. Etiopia satt igjen så godt som uten inntekter fra samarbeidet, og uten mulighet til å markedsføre og selge de fleste typer *teff*-produkter i de europeiske landene hvor HPFIs patent var gyldig.¹

Bioteknologinemndas anbefaling

Bioteknologinemnda mener at tanken om at enkelte naturressurser skal tilhøre fellesskapet har stått sentralt i utviklingen av den norske velferdsstaten det siste hundreåret. Hjemfallsretten for vannfall og bergverk samt den nasjonale råderetten over fiske-, olje-, og gassressurser har vært avgjørende for den norske velstandsutviklingen i perioden. Myndighetene bør arbeide for at genmaterialet i planter og dyr i Norge også forvaltes som en nasjonal ressurs til beste for fellesskapet. I naturmangfoldlovens § 57 heter det: "Genetisk materiale fra naturen er en felles ressurs som tilhører fellesskapet i Norge og forvaltes av staten". Dette er i tråd med internasjonale avtaler som Konvensjonen om biologisk mangfold og den tilhørende Nagoya-protokollen.

Bioteknologinemnda ber derfor om at myndighetene utreder ulike strategier for å sikre at genressursene som er skapt gjennom det langvarige arbeidet med husdyr- og fiskeavl og planteforedling i Norge forvaltes til fellesskapets beste. Det er viktig å bevare

¹ Regine Andersen og Tone Winge, "The Access and Benefit-Sharing Agreement on Teff Genetic Resources: Facts and Lessons", FNI Report 6/2012. Tilgjengelig på nett: <http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R0612.pdf>

tilgangen til de genetiske ressursene som videre foredling og avl i Norge avhenger av, spesielt når verden står overfor klimaendringer og befolkningsvekst som tilsier at mer marginale dyrkningsområder må tas i bruk. Strategiene bør også inkludere planer for forskningsfinansiering og næringsutvikling, slik at de norske genressursene kan videreutvikles og gjøres enda mer attraktive for eksport. I tillegg bør spørsmålet om immaterielle rettigheter til genressurser drøftes.

For storfe- og svinebransjen i Norge har samvirkemodellen fungert godt for å forvalte genressurser. For norske fiskegenressurser er situasjonen annerledes. Her vil muligens en nasjonal genbank som delfinansieres av å lisensere genmateriale til oppdretts-selskaper kunne være en passende ordning, men det finnes flere muligheter som bør utredes. Uansett hvilke løsninger man velger, bør ett av målene være at genmaterialet fra norske planter, husdyr og fisk ikke privatiseres og selges til utlandet, fordi dette i de aller fleste tilfeller vil gi en kortsiktig gevinst som vil kunne medføre tap på lang sikt. Verdien i norsk foredlet husdyr-, fiske- og plantegenetikk er i de fleste tilfeller bygget på samfunnets investeringer i avls- og planteforedlingsforskning over mange tiår, og må forvaltes med omhu.

Myndighetene bør også arbeide internasjonalt for at offentlig–privat samarbeid om kommersialisering av genressurser, særlig i utviklingsland, ikke kan få slike utfall som for det etiopiske kornslaget *teff*. Det henvises i denne sammenheng til Bioteknologinemndas brev fra 24. juni 2013 om norsk biopatentpolitikk i den europeiske patentorganisasjonen EPO.

Med vennlig hilsen

Lars Ødegård
leder

Sissel Rogne
direktør

Saksbehandler: Hallvard Kvale Svenbalrud, seniorrådgiver